

BACHELOROPPGAVE

”Det første møtet med barnehagen”

- en bacheloroppgave om tilvenning

Av:

Kandidatnummer: 121

Eline Bentsen Kallerud

Barnehagelærerutdanning

BLU3-1006

Desember, 2014

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven "Det første møtet med barnehagen – en bacheloroppgave om tilvenning" i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere.

Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Fyll inn kandidatnummer og navn og sett kryss:

Kandidatnummer: 121

Eline Bentsen Kallerud

JA NEI

Innholdsfortegnelse:

1.0 Innledning	3
1.1 Avgrensning og begrepsavklaring.	3
2.0 Presentasjon av teori	4
2.1 Tilvenning	4
2.1.1 Overgangsobjekt.....	5
2.2 Tilknytning	5
2.2.1 Trygg og utrygg tilknytning.....	6
2.2.2 Tilknytningsperson	6
2.3 Relasjoner.....	7
2.3.1 Affektiv inntoning.....	7
3.0 Metode.....	8
3.1 Valg av metode.....	8
3.2 Valg av informanter.....	9
3.3 Det kvalitative intervjuet.....	9
3.4 Feilkilder og kildekritikk.	10
3.5 Etske hensyn.....	10
4.0 Presentasjon av empiri	11
4.1 Tilvenning	11
4.2 Tilknytning	12
4.3 Tre dager.	12
4.4 Relasjonsbygging	13
4.5 Hva skjer når det ikke går så greit?	13
4.6 «Drømmetilvenning»	13
5.0 Drøfting	14
5.1 Tilvenning	14
5.2 Tilknytning	16
5.2.1 Tilknytningsperson	16
5.3 Relasjoner.....	17
6.0 Avslutning.....	18
7.0 Veien videre.	18
Litteraturliste	20
Vedlegg.....	22
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	22

1.0 Innledning

I tidsperioden hvor mitt ett år gamle tantebarn begynte i barnehagen for første gang, gikk det opp for meg at oppstart i barnehagen var et tema jeg som barnehagelærerstudent hadde svært lite kunnskap om. I løpet av hennes tilvenningsperiode oppdaget jeg viktigheten av en god oppstart i barnehagen. Det er tema som blir lite snakket om i undervisning, og faktumet er at tilvenning er noe jeg som pedagogisk leder kommer til å være ansvarlig for om litt under et år. Det ble derfor naturlig for meg å velge småbarnspedagogikk og tilvenning i barnehagen som tema til denne oppgaven.

Generelt er tilvenningsperioden i barnehagen lite forsket på, både nasjonalt og internasjonalt (Drugli, 2014). Tilvenning er et tema som blir mer og mer aktuelt, ettersom barn begynner i barnehagen i en mye tidligere alder enn før. I dag går ca. 80% av norske 1-og 2-åringer i barnehagen (Statistisk Sentralbyrå, 2014). Dermed blir kunnskap om de minste bare viktigere for oss som jobber i barnehage. Formålet med oppgaven er et ønske om å tilegne meg mer kunnskap, slik at jeg kan bidra med min kompetanse når jeg er ferdig utdannet barnehagelærer. Jeg håper andre barnehageansatte og barnehagelærerstudenter kan bruke denne fagoppgaven til å styrke deres kompetanse om tilvenning. I denne oppgaven vil jeg legge vekt på hva som er viktig for barnet i tilvenningsprosessen, og hva jeg som pedagogisk leder kan bidra med for å gjøre denne overgangen til en positiv opplevelse.

Problemstillingen min lyder dermed som følgende: *"Hvordan kan jeg som pedagogisk leder legge til rette for best mulig tilvenning for ett-og to-åringer?"*.

1.1 Avgrensning og begrepsavklaring.

I min problemstilling har jeg brukt begrepet *pedagogisk leder*. Ut ifra min problemstilling vil jeg finne ut av hvordan jeg som pedagogisk leder og mitt personale kan legge til rette for god tilvenning for de yngste barna i barnehagen. I teksten vil jeg ikke begrense det til kun hva den pedagogiske lederen bør gjøre, men også resten av personalet. Ettersom et barnehagepersonale ikke kun består av pedagoger, vil jeg omtale de voksne i barnehagen som omsorgspersoner eller barnehageansatte.

Et annet sentralt begrep i problemstillingen min er *tilvenning*. Med tilvenning mener jeg den tidsperioden og overgangen barna opplever når de begynner i barnehagen for aller første gang. De tilvennes til en helt ny verden: barnehagens personale, rutiner og en hverdag uten sine foreldre.

2.0 Presentasjon av teori

I teoridelen av denne oppgaven vil jeg presentere relevant teori innenfor småbarnspedagogikk. Jeg vil hovedsakelig fokusere på teori innen tilvenning, tilknytning og relasjonsbygging i barnehagen.

2.1 Tilvenning

Når ett og-to-åring begynner i barnehagen, har de ofte vært hjemme med mor eller far i permisjon over lengre tid. Tiden hjemme har vært preget av rolige dager, omringet av få personer de kjenner godt. Overgangen fra hjem til barnehagen er derfor en stor forandring i barnets liv (Broberg, Hagström & Broberg, 2014). "Det er et farvel til spedbarnsalderen, og et farvel til en verden som for de fleste barn oppleves som god og nær, oversiktlig og kjent" (Abrahamsen, 2013, s. 69). Denne overgangen fra hjem til barnehage kalles tilvenning. Broberg et al. (2014) hevder at tilvenningsperioden i barnehagen har tre formål. Det ene er å venne barnet til det nye miljøet i barnehagen. Det andre formålet handler om å gi barnet en sjanse til å bli godt kjent med pedagogene, slik at de kan være fungere som en omsorgsperson når foreldrene ikke er tilstede. Det tredje formålet med tilvenning i barnehagen er å venne barnet til å klare seg over lenger tid uten foreldrene, og heller søke omsorg hos de barnehageansatte (Broberg et al., 2014).

Når barnet er i ettårsalderen holder det på å tilegne seg forståelsen av at ting som ikke lenger er der, kan komme tilbake. Det er derfor mange barn som blir fascinert av "titt-tei"-lek, hvor en voksen bytter på å gjemme og vise ansiktet sitt. Det er vanskelig for barn i ett-og to-årsalderen å huske at ting som ikke syntes, fremdeles finnes. De trenger derfor gjentatte erfaringer med at mor eller far kommer og går. På denne måten forstår de at foreldrene virkelig kommer tilbake (Broberg et al., 2014).

Det er viktig at de voksne gir barnet god tid i denne perioden. Som voksen i barnehagen må en respektere barnets måte å takle denne overgangen på. Winnicott (Abrahamsen, 2013) mener med det at de voksne må gi barna "verden i små doser". Dosene kan ikke være for store, da det kan bli vanskelig å ta til seg det som er nytt. Det må derimot være store nok doser til at barnet kjenner lysten til å utforske. Abrahamsen (2013) hevder at for å legge til rette for en god start i barnehagen, må det være en balanse mellom støtte og utfordringer, både for barnet og de voksne. I rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver hevdes det at barnehagen skal støtte barnets utvikling ut i fra sine forutsetninger, og skal fungere som et individuelt tilpasset tilbud (Kunnskapsdepartementet, 2011).

2.1.1 Overgangsobjekt

I perioden etter mor eller far har overlatt barnet til de barnehageansatte, kan barnet virke innadvendt og stille. I denne prosessen "fordøyer" barnet at mor eller far ikke lenger er til stede. Ifølge Winnicott bruker barnet denne perioden alle sine krefter på å konsentrere seg om å holde på sine "indre bilder" av foreldrene som ikke lenger er der (Abrahamsen, 2013). Dette er en nødvendig prosess de yngste barna har behov for å gå igjennom, hvor de kan bearbeide savnet og de nye inntrykkene i barnehagen (Abrahamsen, 2013).

Winnicott (Abrahamsen, 2013) hevder at om barn skal klare å holde på disse indre bildene over tid må barnet ha hjelp av de voksne. En måte de barnehageansatte kan hjelpe barnet på, er ved at barnet kan ha med seg et overgangsobjekt i barnehagen (Abrahamsen, 2013). Dette kan være en bamse, en sutteklut, en smokk eller en annen gjenstand som har en ekstra verdi for barnet. Overgangsobjektet minner barnet på alt det gode det har hjemme, og hjelper å holde de indre bildene av mor og far levende. Små barn finner trøst i sine overgangsobjekter. Det kan godt å ha når barnet har det vondt, eller er lei seg. Overgangsobjektet kan hjelpe når barnet skal sove, og i situasjoner som for eksempel levering i barnehagen, når fraværet av foreldrene er vanskelig (Abrahamsen, 2013). "Overgangsobjektet minner barna om noe som ikke lenger er til stede, men som likevel finnes" (Abrahamsen, 2013, s. 76). Omsorgsperson kan ikke velge ut overgangsobjektet for barnet. Barnet må velge det selv. Winnicott understreker at det ikke er selve objektet som er viktig, men hva det symboliserer (Abrahamsen, 1997).

2.2 Tilknytning

Bowlby definerer tilknytning som "*de emosjonelle bånd som knytter barnet til sine omsorgspersoner over tid og sted*" (Abrahamsen, 2013, s. 78). Å knytte seg til en eller flere omsorgspersoner er en av de sentrale utviklingsoppgavene for barnet det første leveåret. Menneskebarnet klarer seg ikke på egenhånd, og er avhengig av å knytte seg til noen som kan ta hånd om det. Det er en biologisk basis som handler om å overleve (Drugli, 2014). Tilknytning er en relasjonsspesifikk prosess mellom foreldrene og barnet, som over tid skaper et psykologisk bånd de imellom (Broberg et al., 2014). "*En trygg tilknytningsrelasjon kan bare utvikles over tid gjennom pålitelighet og oppmerksomt nærvær fra den voksnes side i forhold til det enkelte barns relasjonsbehov*" (Abrahamsen, 2013, s. 73). Forskning viser at god kroppskontakt, psykisk og fysisk nærhet er det som er viktig for å etablere en god tilknytningsprosess (Drugli, 2014).

Etter tilknytningen har blitt etablert, vil barnet aktivt søke sine foreldre eller omsorgspersoner som en "trygg base" (Drugli, 2014). Trygg base er et sentralt begrep innenfor tilknytningsteorien, og er en følelsesmessig holdning, ikke et geografisk sted (Abrahamsen, 2013). Som trygg base fungerer en som noe sikkert å komme tilbake til om barnet opplever noe vanskelig. En er samtidig en trygg base når det kommer til barnets utforsking (Broberg et al, 2014). Ifølge Bowlby (Abrahamsen, 2013) vil barnet til enhver tid registrere hvor i rommet omsorgspersonen befinner seg. Han hevder at barnets tilknytningssystem alltid er på, i varierende grad.

2.2.1 Trygg og utrygg tilknytning

Kvaliteten på samspillet mellom barnet og omsorgspersonen vil avgjøre om tilknytningen er trygg eller utrygg (Drugli, 2014). Barn med trygg tilknytning viser tillit til sine omsorgspersoner, vet at de vil få trøst og omsorg når de trenger det. Trygg tilknytning blir til når barnet har gjentatte opplevelser over tid med sensitiv omsorg fra omsorgspersonen. Når barnet kjenner på tryggheten har det ikke behov for konstant nærhet til sin omsorgsperson. Det vil heller bruke tid på å utforske verden rundt seg, ettersom barnet vet med seg selv at det har en trygg base å utforske fra, og komme tilbake til når det blir nødvendig (Drugli, 2014). Bowlby hevder det er helt naturlig for barn under tre år å protestere når de blir skilt fra sine omsorgspersoner. Han betegner dette som "psykisk sunt". Her viser barnet at det skiller mellom foreldrene og andre personer. Det er et tegn på sterke bånd mellom barnet og omsorgspersonene, og kalles "trygg tilknytning" (Abrahamsen, 2013).

"Når samspillet mellom barn og omsorgsperson ikke er preget av sensitivitet og forutsigbarhet, vil tilknytningsrelasjonen dem imellom bli utrygg" (Drugli, 2014, s. 29). Barn med utrygg tilknytning har vanskeligheter med å utforske omgivelsene, fordi de ikke føler at de har en trygg base å komme tilbake til. Disse barna kan ha en likegyldig holdning til sin trygge base, som om de ikke trenger noen form for hjelp eller støtte. Barn med utrygg tilknytning kan også oppføre seg klengete, ettersom barnet prøver å opprettholde nærhet med sin omsorgsperson (Drugli, 2014).

2.2.2 Tilknytningsperson

Når barnet er ca. ni måneder gammel, utvikler det en såkalt objektkonstans. Foreldrene representerer trygghet for barnet, og før dette er utviklet vil fraværet av mor eller far føre til at barnet føler seg utrygg (Drugli, 2014). Som tidligere nevnt er menneskebarnet avhengig av noen som kan ta hånd om det, også i barnehagen. Barnet trenger derfor en omsorgsperson, som kan fungere som en trygg base og hjelpe barnet å regulere sine følelser, noe jeg kommer tilbake til senere i oppgaven. I barnehagen heter dette tilknytningsperson eller primærkontakt. Som tilknytningsperson har man særlig ansvar for et eller flere barn i tilvenningsperioden (Abrahamsen, 2013). Barnet

trenger tid til å være sammen og bli kjent med den nye personen i nærvær av sine foreldre. Barnet har et behov for å føle seg trygg med minst en pedagog, for så gradvis kunne knytte seg til de andre pedagogene i barnehagen (Broberg et al., 2014). Når barnet har etablert trygghet hos sin tilknytningsperson, må man aktivt jobbe for å "kjede" barnet sammen med de andre i personalgruppa, og senere de andre barna (Drugli, 2014).

2.3 Relasjoner

Relasjon handler om å ha et forhold eller å ha en forbindelse til noen, og beskrives i Drugli (2014) som et samspill mellom personer som varer over tid og i mange ulike situasjoner. Det dannes et mønster for samspill som gjelder akkurat disse personene (Drugli, 2014). *"Relasjonen mellom et barn og en voksen i barnehagen er det man kaller et dyadisk system"* (Drugli, 2014, s. 86).

Barnehagepersonalets viktigste oppgaver er å skape en relasjon til hvert enkelt barn. For at barnet skal kunne bygge en trygg relasjon til en omsorgsperson, trenger det mye tid og sensitiv oppmerksomhet fra den voksne (Drugli, 2014). Trygge relasjoner er en grunnleggende forutsetning for barnets lek og læring (Broberg et al., 2014). Etter å ha analysert amerikanske studier fant Burchinal og Cryer (2003) ut at personalets evne til sensitiv omsorg ovenfor barnet er det som bidrar mest til barnets positive utvikling i barnehagen (Drugli, 2014). For små barn er det viktig at de voksne responderer umiddelbart på signalene barna gir, både kroppslig og verbalt.

2.3.1 Affektiv inntoning

Som menneske uttrykker man egen vitalitet, samtidig som man opplever andres vitalitet (Wolf, 2014). I møtet med barnet tolker man deres følelser og intensjoner med utgangspunkt i barnets kroppsspråk. Ved å matche barnets vitalitetsformer hevder Stern at vi toner vi oss inn følelsesmessig på barnet (Wolf, 2014). Når man som omsorgsperson er emosjonelt tilstede sammen med barnet, kan man tolke barnets følelser og dermed kommunisere de tilbake til barnet. På denne måten toner man seg inn på barnet affektivt. Inntoningsprosessen er for de fleste en ubevisst handling (Wolf, 2014). Tidlig i samspillet har barnet liten evne til å regulere egne følelser, og har derfor behov for hjelp til dette, slik at de ikke blir overveldet. Barnet trenger hjelp til å roe seg når det gråter, er redd eller opplever ubehagelig situasjoner (Drugli, 2014). Affektiv inntoning gjør det mulig å dele indre opplevelser, og er en spesiell form for intersubjektivitet. Ved å sette ord på barnets følelser ved hjelp av lyd og bevegelser, kan den voksne tone seg inn på barnet (Wolf, 2014). Barnet kan dermed oversette den voksnes uttrykk, og knytte det til egen følelse eller opplevelse. Slik tolker barnet inntoningen, og føler seg sett og forstått av den voksne (Kunnskapsdepartementet, 2006).

Abrahamsen er opptatt av barnets gråt, og hvordan man som omsorgsperson møter et barn som gråter (KD, 2006). Hun sier videre at voksne ofte avleder barn som gråter, og når dette skjer vil ikke barnet føle at deres følelser blir forstått. Dette betegnes som misinntoning eller feilinntoning. Ved å over- eller under-matche barnets følelsestilstand, endres barnets atferd. Det kan være et bevisst eller ubevisst forsøk fra den voksnes side på å forandre barnets følelser eller opplevelse av en situasjon (Wolf, 2014).

3.0 Metode.

Metode er redskapet vi bruker i møte med noe vi vil undersøke (Dalland, 2012), og handler om hvordan man henter og tolker informasjonen fra undersøkelsen man har foretatt seg. I Dalland (2012) beskriver sosiolog Vilhelm Aubert metode som en fremgangsmåte for å løse problemer og tilegne seg ny kunnskap. Når man skal velge metode, må man først se på det man vil undersøke, og finne ut av hvilken metode som vil besvare dette på en best mulig faglig, men også interessant måte (Dalland, 2012). Det handler om å velge riktig vei mot målet en skal nå (Dalland, 2012).

3.1 Valg av metode.

Vi skiller mellom to ulike metoder; kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode. Kvantitativ metode kjennetegnes ved å gå i bredden når noe skal forskes på, og gir data i form av målbare enheter, som tall og prosenter. Det blir gjerne tatt i bruk spørreskjemaer med faste svaralternativer, eller strukturerte og systematiske observasjoner (Dalland, 2012). Ved å ta i bruk den kvalitative metoden går man som forsker i dybden, og samler informasjon for å få frem en helhet. Her er hensikten å fange opp meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste (Dalland, 2012). Vanlige fremgangsmåter innen den kvalitative forskningsmetoden er intervju og ustrukturert observasjon. Begge disse metodene er like gode, men de egner seg til å belyse forskjellige typer problemstillinger (Jacobsen, 2013).

Fordi jeg ville finne ut **hvordan** en som voksen i barnehagen kan legge til rette for god tilvenning, følte jeg ikke at den kvantitative forskningsmetoden ville gi meg dataen jeg trengte. Jeg valgte derfor å ta i bruk den kvalitative metoden. Her kunne jeg gå i dybden, og få vite hva informantene mente var viktig i denne perioden. Jeg valgte å ha et åpent intervju med hver av informantene. Det var viktig for meg som forsker å få frem informantenes oppfatninger og meninger, og dette er en intervjuform som egner seg godt til dette (Jacobsen, 2013).

3.2 Valg av informanter.

Da jeg valgte ut informanter var jeg interessert i å intervjuere personer med lang arbeidserfaring fra barnehagen. Dette ville være personer med mye kunnskap innen det jeg var interessert i (Jacobsen, 2013). Etter å ha tenkt lenge på dette falt valget på fire personer. Dette er personer som har gjort stort inntrykk på meg i løpet av mine praksisperioder som barnehagelærerstudent, og som jeg følte kunne gi meg mye informasjon om emnet. Informantene er fire førskolelærere som jobber i tre forskjellige barnehager. To av informantene jobber i samme barnehage, men på forskjellige avdelinger. De fire informantene er alle utdannet førskolelærere, og har vært ferdig utdannet i alt fra 1 år til over 35 år. To av disse jobber som pedagogiske ledere.

3.3 Det kvalitative intervjuet.

Før jeg gjennomførte intervjuene utarbeidet jeg en intervjuguide som bestod av de spørsmålene jeg ønsket svar på under intervjuene (se vedlegg 1). Denne fungerte som en mal som skulle lede meg igjennom intervjuene, og var en god forberedelse både faglig og mentalt (Dalland, 2012). Jeg sendte ikke intervjuguiden til informantene på forhånd, og det var først under selve intervjuet de hørte spørsmålene for første gang. De fire intervjuene ble gjennomført over en tidsperiode på to uker, og tre av disse ble gjennomført på informantenes arbeidsplass - et miljø som var naturlig for informantene (Jacobsen, 2013). På grunn av stor geografisk avstand gjennomførte jeg et av intervjuene på e-post. Elektroniske intervjuer ligner på ansikt-til-ansikt-intervju, om man ser bort i fra to ting: Forskeren har ikke mulighet til å observere intervjuobjektet, og kommunikasjonen skjer ikke muntlig, men skriftlig. Ved å intervju via e-post forsvinner også noe av spontaniteten i samtalen, ettersom en som forsker ikke mottar svarene med en gang (Jacobsen, 2013).

De innledende spørsmålene i intervjuet var spørsmål som var relativt lette å svare på, slik at informanten skulle føle seg vel og avslappet (Dalen, 2011). Senere kom spørsmål som gikk på deres erfaringer og deres tanker rundt tilvenningsperioden. For meg var det viktig å ikke stille ledene spørsmål, eller spørsmål som resulterte i svar som "ja" eller "nei". Jeg prøvde hele tiden å være bevisst på hvordan jeg som intervjuer oppførte meg. Jeg hadde en avslappende holdning, og bekreftet det informantene svarte med anerkjennende nikk og ved å si "m-mm" (Jacobsen, 2013). Om informanten sa noe jeg mente kunne vært interessant for oppgaven stilte jeg oppfølgingsspørsmål som for eksempel "kan du fortelle mer om det?" (Jacobsen, 2013).

Under de tre åpne intervjuene brukte jeg båndopptaker som hjelpemiddel. Fordelen med å bruke båndopptaker er at jeg som forsker ikke hadde behov for å skrive ned alt informantene sa. Dette gjorde at vi kunne opprettholde en naturlig samtalekontakt (Jacobsen, 2013). Ved å ta i bruk

båndopptaker som hjelpemiddel hadde jeg frie hender til å skrive kommentarer og notere blant annet kroppsspråk og ansiktsuttrykk (Dalland, 2013). Selv om jeg brukte båndopptaker noterte jeg i tillegg det informantene fortalte meg. Det fungerer som et signal til informanten om at jeg syntes det han/hun sier er interessant. Å notere var en også en sikkerhet for meg, i tilfelle jeg skulle få tekniske problemer (Jacobsen, 2013).

I etterkant av intervjuene transkriberte jeg samtalene. Her skrev jeg ned alt ord for ord. Arbeidet tok lang tid, men på denne måten fikk jeg muligheten til å "gjenoppleve" samtalene jeg akkurat hadde hatt (Dalland, 2013). Dette gjorde jeg samme dagen som intervjuene ble gjennomført for å ikke glemme noe. Etter å ha transkribert de fire intervjuene, tematiserte jeg de. Med utgangspunkt i intervjuguiden valgte jeg ut temaer jeg ville skrive om i oppgaven (Dalen, 2011). Her brukte jeg forskjellige fargekoder til de forskjellige temaene, og hadde på den måten god oversikt over den innsamlede dataen.

3.4 Feilkilder og kildekritikk.

En av informantene har i ettertid sagt at hun skulle ønske at de fikk intervjuguiden tilsendt i forkant av intervjuet. På den måten hadde hun hatt tid til å forberede seg på spørsmålene, og hun kunne presentert mer utdypende svar. Hun hadde kommet på ting i etterkant som hun følte var viktig å få fortalt, som hun ikke kom på under selve intervjuet. Dette kan ha påvirket svarene jeg har mottatt, ettersom informanten fortalte mindre enn det hun kunne ha gjort.

En annen ting som kan ha påvirket dataen jeg har samlet inn, er at jeg valgte å gjennomføre et av intervjuene på e-post. Dette kan virke anonymiserende, og kan minske det som ofte kalles "intervjuereffekten", fordi man som forsker ikke er personlig tilstede (Dalland, 2013). I løpet av dette intervjuet hadde jeg ikke mulighet til å observere informantens kroppsspråk og ansiktsuttrykk. Informanten måtte heller ikke ta hensyn til mitt kroppsspråk, og sannsynligheten for at hun ga svar som ville tilfredsstille meg basert på mitt kroppsspråk, minsket (Dalland, 2013). Når en samtale blir til tekst mister den noe (Dalland, 2013). Ved å transkribere intervjuene vil blant annet kroppsspråk, tonefall og mimikk forsvinne. "*Å skrive ut et intervju handler om å bevare mest mulig av det som opprinnelig skjedde*" (Dalland, 2013, s. 179).

3.5 Etske hensyn.

I forkant av intervjuene spurte jeg informantene om det var greit at jeg tok i bruk båndopptaker som hjelpemiddel. To av informantene var noe skeptiske, men da jeg forsikret de om at alt de sa ble anonymisert og slettet etter jeg hadde transkribert det, sa de det var greit. Jeg fortalte også at

informasjonen jeg samlet inn kun skulle brukes til denne fagoppgaven. For informantene var det viktig å forbli anonyme i denne oppgaven. *”Når datamaterialet er anonymt, er det ikke mulig å knytte enkeltpersoner til opplysningene”* (Dalland, 2013, s. 103). Det har vært viktig for meg at informantene føler seg respektert, og at deres utsagn ikke bli misbrukt eller tatt ut av sammenheng.

4.0 Presentasjon av empiri

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere mine empiriske funn. Jeg har valgt å dele de inn i syv kategorier, der jeg har trukket ut det viktigste fra mine undersøkelser. Her vil jeg presentere informantene uten navn eller koder for å sikre deres anonymitet.

4.1 Tilvenning

Når informantene skulle definere begrepet tilvenning, var de alle enige om at dette handlet om den tidsperioden hvor barnet må venne seg til noe nytt, i denne sammenheng: barnehagen. *”Til ny avdeling, nye voksne, personal, andre unger”*. Det er viktig at de blir kjent med barnehagen, og barnehagens rutiner i denne perioden. Tilvenningsperioden er en overgang til noe nytt, og det er her barnet blir vant til å være i barnehagen i stedet for å være hjemme. En informant forteller at det er i denne perioden barnet blir kjent med nye omsorgspersoner. Den ene informanten sier at barnehagelærerens ansvar er å skape trygghet, trivsel og tillit hos både barna og foreldrene, og at målet med tilvenning er at barnehagen blir en trygg og god plass for barnet å være.

En av informantene mener at den første og viktigste jobben de ansatte har, er å forsikre foreldrene om at barnet deres har det bra. Hun sier videre:

”Det aller viktigste i begynnelsen at tilvenningstiden er å få trygge foreldre. Foreldre som er trygge nok til å levere barnet sitt og er trygge nok til å vite at barnet deres har voksne som gir barnet trygghet og en god dag i barnehagen”.

En annen informant er enig. Hun sier: *”Jeg tenker at foreldrene er en viktig brikke. De må få komme med deres meninger”*. Det er en periode barnet og familien trenger for å bli trygg i den nye situasjonen. Informantene er alle enige om at trygghet er grunnlaget for en god overgang. En informant sier det er viktig med trygge voksne og forutsigbare voksne, men stiller spørsmål ved hvordan en skal få til det. Hun legger til: *”Men rolige voksne. Jeg ser ungene blir rolige når de har rolige voksne”*.

4.2 Tilknytning

Informantene er enige om at tilknytning handler om når barnet blir trygg på en annen voksen i tillegg til sine foreldrene. *”Da har du kommet litt videre, tenker jeg. Da har du blitt trygg”* sier en av informantene. En annen informant sier følgende om tilknytning: *”Tilknytning betyr at barnet blir knytta til en voksen på en slik måte at den voksne er en trygg havn der barnet kan komme og bli møtt med hele seg, med sorg og glede”.*

Flere av informantene har god erfaring med at det nye barnet får tildelt en tilknytningsperson, eller en primærkontakt. Den ene informanten sier at det er viktig at primærkontakten er en kompetent person som kan møte barnet og foreldrene med anerkjennelse og faglig ballast. En informant sier at dette må være en voksen som kan tolke barnets uttrykk, og som forstår gråt og sinne. De voksne må være emosjonelt tilstede, og de må være åpne og ydmyke. En av informantene sier følgende:

”Når vi starter selve tilvenningen i august har vi fordelt barna slik at hvert barn har en primærkontakt som har hovedansvaret for at barnet blir godt tatt vare på i denne første tiden. Denne personen skal skape trygghet og tillit til foreldre og barn, og være den første trygge voksne som barnet blir kjent med og trygg på”.

En annen informant forteller at det å ha en primærkontakt kan gå litt imot sin hensikt. Hun forteller videre at hun får hovedansvar for tre barn, men at de voksne ikke er så opptatt av den fordelingen. Om primærkontakten har senvakt eller er syk, må barnet ha en annen tilknytning til noen av de andre voksne på avdelingen. En informant sier hun ikke er vant til å bruke tilknytningsperson der hun jobber, men skulle ønske de gjorde det.

4.3 Tre dager.

De fire informantene forteller at de alle har tre dager til disposisjon når de skal tilvenne de nye barna. Dette handler blant annet om tradisjon, sier en av informantene. En annen informant forteller videre at grunnen til dette kan være at foreldrene kun får tre dager permisjon fra arbeidsplassen til akkurat dette. Derfor må ting gå slag i slag. En informant mener dette kan være med å sette begrensninger. Hun sier videre at selv om tiden kan være en begrensning, ville hun allikevel ikke brukt flere dager på tilvenningen enn de allerede gjør. Informantene er enige om at dette er en travel periode, hvor de som barnehageansatte må gi mye av seg selv for å imøtekomme barna og foreldrenes behov. Selv om det er satt av tre dager til tilvenningsperioden, presiserer alle informantene at tilvenningen ikke er ferdig etter disse tre dagene. Korte dager er noe alle

informantene nevner. En sier: *”Så ikke de blir skremt. Det kan gå veldig fint akkurat i starten, men så da de skjønner at de skal være her så får de litt tilbakefall, om man kan si det på den måten”.*

4.4 Relasjonsbygging

Den ene informant understreker viktigheten av å jobbe med relasjoner til barna. *”Jobbe med relasjoner syntes jeg er viktig. Å få en god relasjon. Det klarer du ganske fort, syntes jeg da, før foreldrene forlater barnehagen. For å på en måte få den gode relasjonen før foreldrene skal reise”.* Hun sier videre: *”Så akkurat det med relasjon er viktig. Da blir de trygge, også har de lyst til å være”.*

4.5 Hva skjer når det ikke går så greit?

Tre av informantene mener at de har en god tilvenningsprosess, og ikke ville endret på noe spesielt. Den ene informant forteller at barna er tilpasningsdyktige og fleksible, og hun mener dette er mye av grunnen til at tilvenningen alltid går bra. Til tross for dette, er det noen barn som har det litt tungt i starten, og har litt problemer med å omstille seg. Hun sier videre at foreldrene raskt ser om overgangen kan ta litt tid. Om dette er tilfelle kan det være lurt å alliere seg med for eksempel besteforeldre eller annen familie som kan hjelpe til. Det viktigste er god kommunikasjon og dialog med foreldrene, fortsetter hun. En annen informant anbefaler korte dager i barnehagen om det er mulig. Det er viktig med tett dialog med hjemmet, og tilbakemeldinger fra personalet. Etter hvert blir den daglige kontakten det som skaper den gode hverdagen. Om barnet er urolig, eller har vansker med å slå seg til ro forteller den ene informant:

”Det vi pleier å gjøre er å sende en SMS for å fortelle at barnet har roet seg, eller at det er i lek. Men hvis vi ikke klarer å roe barnet, så ringer vi og hører om det er noe spesielt: interesser, leker, om barnet er trøtt (...). Altså vi prøver å imøtekomme ungen og foreldrene, for vi skjønner jo at de må være på jobben”.

Som barnehageansatt må man være tålmodig i en slik prosess. En informant sier at det er viktig å være fleksibel i en tilvenningsprosess. Hun forteller videre at selv om man har fått utdelt et barn en skal være tilknytningsperson for, så må en se an kjemien med barnet. Noen ganger må man trekke seg litt tilbake, og la noen andre ta over. *”Jeg har en egenskap som ungen liker, og kanskje har den andre voksne en egenskap ungen liker bedre”.*

4.6 «Drømmetilvenning»

På spørsmål om hva som ville vært den ideelle tilvenningsprosessen, er informantene uenige. En informant sier at de er svært tilfreds med måten de gjør det på i deres barnehage. Hun sier videre at hun ikke vil bruke mer enn de tre dagene til tilvenning. Det handler om å få de faste rutineene på plass

tidlig, og ikke dra det utover mer enn nødvendig. En annen informant sier følgende: *”Jeg ville nok ha gjort ting annerledes. Selv om det fungerer veldig fint på den avdelingen jeg er på nå. Da ville jeg at de skulle fått litt mer tid”*. Hun legger til at om hun hadde hatt mer tid med enkeltbarnet ville relasjonen dem imellom blitt bedre. *”Før var de eldre, men nå er de så små”*.

5.0 Drøfting

I drøftingsdelen vil jeg diskutere problemstillingen: *”Hvordan kan jeg som pedagogisk leder legge til rette for best mulig tilvenning for ett-og-to-åringene?”*. Her vil jeg presentere relevant teori rundt småbarn og oppstart i barnehagen, opp mot mine empiriske funn. Jeg har valgt å dele drøftingen i de tre samme kategoriene jeg tok for meg i teoridelen av oppgaven: tilvenning, tilknytning og relasjoner. Det er viktig å presisere mine empiriske funn ikke nødvendigvis representerer en best mulig tilvenningsprosess, og er på ingen måte en fasit. For finnes det egentlig en fasit når det kommer til en overgang som denne?

5.1 Tilvenning

De fire informantene enige om at tilvenning i barnehagen handler om å bli kjent med barnehagens som institusjon. Det handler blant annet om å bli kjent med andre omsorgspersoner, og gi slipp på sine foreldre på en god måte. Tilvenning er en periode hvor barnet får kjennskap til barnehagens dagsrytme og rutiner, og knytte relasjoner til jevnaldrende barn. En informant nevner at tilvenningen handler om å bli trygg i den nye situasjonen. Dette ser man òg i teorien. Broberg et al. (2014) hevder tilvenning handler om å venne barnet til det nye miljøet i barnehagen. Det handler også om å bli kjent med de barnehageansatte, slik at barnet klarer seg uten foreldrene over tid.

Når det kommer til hva informantene vektlegger som det aller viktigste i barnets tilvenningsperiode viser de empiriske funnene mine viser store forskjeller. Og hva er egentlig det viktigste for barnet i denne perioden? En av informantene hevder at foreldrene er det viktigste når barnet går igjennom en slik overgang. Tilvenning er en stor påkjennelse for barnet, men det kan også være vanskelig for de voksne involvert, både personalet og foreldrene. Det er kanskje første gang foreldrene overlater sitt barn til andre over lengre tid (Abrahamsen, 2013). En av informantene forteller at det er derfor viktig at foreldrene er trygge på barnehagen, og ser og stoler på at barnet har en god dag i barnehagen med trygge og omsorgsfulle voksne. Teorien støtter opp under dette. Drugli (2014) hevder det er viktig at foreldrene er trygge på at andre kan ta vare på barnet sitt, slik at de kan formidle det videre til sitt barn. Om foreldrene er trygge vil det være lettere for barnet å slå seg til ro i barnehagen (Drugli, 2014).

Derimot mener flere av informantene at personalet, og tryggheten og omsorgen de legger til rette for, er det viktigste for barnet. En forteller: *”Vi er jo kjempeviktige personer for ungene”*. I teorien sier Winnicott at personalet må gi barna verden i små doser (Abrahamsen, 2013). Det er viktig at personalet innstiller seg på å være i barnets tempo i begynnelsen, og respektere at dette er en stor overgang for barnet. Ved å gi barnet verden i små doser vil ikke overgangen fra det som er trygt og kjent bli så vanskelig (Abrahamsen, 2013). En informant forteller at det er viktig å la barnet bruke god tid å venne seg til alt som er nytt. På en annen side forteller hun at det kan være vanskelig, ettersom tid er en begrensning i en barnehagehverdag.

Informantene forteller at det blir satt av tre dager til tilvenning i barnehagen. Empirien viser at dette grunner blant annet i at foreldrene har tre dager permisjon fra arbeidsplassen, og fordi det handler mye om tradisjon. Det er sånn det alltid har vært. Teorien viser at mange barn trenger mer enn tre dager til å bli tilstrekkelig kjent og venne seg til det nye (Drugli, 2014). Mine empiriske funn viser at tre av informantene er fornøyd med å bruke kun tre dager til tilvenning. En informant forteller: *”Det er noe med å få faste rutiner på ting, og at de ser hvordan det blir i hverdagen (...) Jeg vil ikke dra det utover lenger”*. Den fjerde informanten forteller at hun ville gjerne brukt mer tid på tilvenningen. Derimot er informantene alle enige om at god kommunikasjon med foreldrene om hvordan barnet trives er utgangspunktet for hva som skjer videre. Korte dager anbefales, slik at overgangen ikke blir for stor for barnet. Man kan med det stille spørsmålet: burde tilvenningsprosessen individualiseres for hvert enkelt barn?

Når det kommer til bruken av overgangsobjekt i tilvenningstiden, viser empirien og teorien forskjellige ting. Under intervjuene nevnte ingen av informantene betydningen av et overgangsobjekt i denne perioden. Teorien viser at ved hjelp av et overgangsobjekt behersker barnet fraværet av foreldrene på en god måte. Objektet hjelper barnet å holde på de indre bildene av sine foreldre. Det fyller tomrommet som oppstår, og fungerer som en indre *”bærbar mamma eller pappa”*. Winnicott hevder at overgangsobjektet er et svært viktig steg for barnets følelsesmessige og kognitive utvikling (Abrahamsen, 2013).

5.2 Tilknytning

For informantene handler tilknytning om at enkeltbarnet blir trygg på en annen omsorgsperson enn sine foreldre. En sier: *”Da har du kommet litt videre. Da er du blitt trygg, og dy knytter deg mer til de voksne i barnehagen”*. En av de andre informantene forteller at når et barn har knyttet seg til en annen enn mor eller far, vil den voksne fungere som en trygg havn, hvor barnet kan komme til med sorg og glede. I teorien har vi sett på begrepet trygg base, som handler nettopp om dette. Å være en trygg base for barnet, vil si at man som omsorgsperson er noe trygt å komme til (Broberg et al. 2014). Basen gjør at barnet trygt kan utforske omgivelsene, ettersom det alltid har noe trygt å komme tilbake til om omgivelsene føles utrygge.

5.2.1 Tilknytningsperson

John Bowlby hevder at barnet til en hver tid søker en omsorgsperson (Broberg et al. 2014). Mor eller far er personer det er naturlig at barnet har knyttet seg til i løpet av sin første levetid. Ettersom foreldrene ikke er tilstede når barnet er i barnehagen, er det avhengig av en annen omsorgsperson (Drugli, 2014). Dette er en person som kan fungere som barnets trygge base. Å ha en tilknytningsperson eller primærkontakt i barnehagen kan ha stor betydning for barnets trivsel. Ved å ha en person i barnehagen som sin nærmeste omsorgsperson, legger personalet til rette for at barnet får mest mulig ut av barnehageoppholdet (Abrahamsen, 2013). Og det er jo det som er målet.

Under intervjuene diskuterte vi betydningen av at barnet får en tilknytningsperson eller en primærkontakt. En informant forteller at hun syntes det er positivt at hvert barn får tildelt en tilknytningsperson, og at det er en trygghet for barnet i denne overgangen. Hun forteller videre at hun er opptatt av å jobbe med relasjonen til dette barnet, og at dette gir forholdet dem imellom en god start. Hun forteller videre at hun senere har en jobb å gjøre med tanke på de andre barna hun ikke har fått et like godt forhold til. Når tilknytningsbarnet har begynt å bli trygg, må en som voksen litt etter litt jobbe med relasjonene til resten av barnegruppa (Drugli, 2014). Målet er til slutt at hvert enkelt barn skal føle seg trygge på alle de voksne på avdelingen. Derimot mener en annen informant at det ikke nødvendigvis er en god ide at barnet får en tilknytningsperson. Hun hevder det er viktig at må alle i personalet må være aktive med alle barna fra første dag. Det er viktig at de ansatte i barnehagen har en felles forståelse for å ta kontakt med alle barna i denne perioden, og ikke bare spesielt til to eller tre barn, som man ville gjort ved å være primærkontakt.

På den ene siden er det en trygghet at barnet får tildelt en primærkontakt det kan forholde seg til, som kan fungere som en trygg base for barnet. Tilknytningspersonen vil være et mellomledd mellom det kjente, som er foreldrene, og det ukjente, som er alt barnehagen har å by på i løpet av den første

tiden. På den andre siden kan det virke noe hemmende å tildele hvert barn en tilknytningsperson, ettersom barnet er i barnehagen over en lenger tidsperiode enn tilknytningspersonen i løpet av en dag. Hva skjer så med barnet de dagene hvor tilknytningspersonen begynner sent på jobb, og barnet er det første som kommer på morgningen? Eller om barnets tilknytningsperson er syk? Da forsvinner barnets eneste trygghet i barnehagen, og det vil ikke lenger ha den trygge basen å forholde seg til.

5.3 Relasjoner

Å jobbe med relasjoner er en av barnehagepersonalets viktigste arbeidsoppgaver. For at en barnehagelærer skal kunne legge rette for gode samspill i barnets tilvenningsperiode, må de ha kunnskap om hvilke samspillsfenomener som skaper kvalitet for barnet (Abrahamsen, 2013). Å skape en relasjon med hvert enkelt barn er grunnlaget for barnets trivsel i barnehagen (Drugli, 2014). En av informantene snakker mye om viktigheten av gode relasjoner i mellom personalet og barna. Hun forteller: *"Å jobbe med relasjoner syntes jeg er viktig. Å forstå og respektere barnets gråt og sinne. Det er kjempeviktig"*. Ved at barnet opplever gjentatte opplevelser der den voksne viser nærhet og omsorg ovenfor barnet, vil en det utvikles en positiv relasjon dem i mellom.

Selv om informantene jeg har intervjuet til denne oppgaven alle er utdannede førskolelærere, og de aller er rike på erfaring fra arbeidslivet, er de svært forskjellige i måten de jobber på. Dette kan man se ved å studere mine empiriske funn. Når det kommer til å tone seg inn på barnet, er det uenighet informantene imellom. En informant sier: *"(...) For det er noe med avledningsmanøver og. Ungene er veldig lette å avlede"*. Derimot forteller en annen informant: *"Akkurat dette her hvor de driver med avledning, i forhold til skriking og alt det der. Det viser seg jo at ungene blir forvirret når de blir avledet. Hvis man driver å avleder ungene blir de veldig forvirret"*. Haugen (2013) støtter dette og sier at når "den andre", i dette tilfellet pedagogen, former barnets indre verden basert på sine egne behov, kalles det "misinntoning". *"Barnets følelser endres for å passe inn med det den voksne trenger"* (Haugen, 2013, s. 63). Ved å avlede barnet i for eksempel en leveringssituasjon, toner ikke den voksne seg inn på barnets følelser, og barnet vil ikke føle at den voksne har forstått deres intensjoner. Barnet må få både tid og rom til å gråte sorgen ferdig (Abrahamsen, 2013).

Som barnehageansatt er det viktig å respektere det barnet føler og opplever. Det er viktig å ikke avlede barnet ved å si noe morsomt eller noe interessant, men å ta i mot barnets kroppsspråk med nærhet og ro (Abrahamsen, 2013). Det er ikke viktig å forhindre gråt hos barnet. En informant snakker om viktigheten av en emosjonelt stabilt personalgruppe i for eksempel en leveringssituasjon. Hun sier videre at det er viktig å være rolig og ikke skake opp barna ved å snakke høyt, og tulle og tøyse. *"Jeg tror ikke ungene er interessert i det når de kommer og er så små. De må ha trygge, rolige"*

og sensitive voksne. Det er tøft for de som er så små". Jeg tenker det er veldig viktig å være bevisst på hvordan man toner seg inn på barnets opplevelse. Det er viktig at man som omsorgsperson ikke endrer barnets følelser for å dekke eget eller andres behov, men heller ha som hensikt å dele barnets indre følelser og gjøre det til en felles opplevelse.

6.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg tatt for meg problemstillingen: *"Hvordan kan jeg som pedagogisk leder legge til rette for best mulig tilvenning for ett-og-to-åringene?"*. Gjennom samtale med fire førskolelærere har jeg fått god innsikt i hvordan de jobber med tilvenning, og deres tanker rundt denne prosessen.

Jeg har i oppgaven sett at utgangspunktet for en god tilvenningsperiode i barnehagen, handler om mer enn kun en ting. Det er flere viktige elementer som må til for å gjøre denne overgangen fra hjem til barnehage til en positiv opplevelse, både for barnet og foreldrene. Først og fremst er det viktig at de ansatte i barnehagen er kompetente voksne med mye kunnskap om småbarn og deres væremåte. Som barnehageansatt må man kunne mye om de minste barna, for å forstå hvorfor ett-og-to-åringene gjør som de gjør. Når man jobber med de yngste barna er det viktig legge til rette for trygghet, omsorg og tillit for å skape de gode relasjonene, som igjen er grunnlaget for barnets trivsel i barnehagen. Som voksen må man møte barnet der det er, og være oppmerksom på å tone seg inn på barnets følelser. Man må gi barnet tid til å gjøre seg kjent med sin nye hverdag.

Det finnes ingen fasit, og det finnes ikke kun en måte å gjøre dette på. Kanskje er det viktig å være åpen for individuell tilvenning, for barna som trenger litt mer tid. Det er viktig å etablere et godt forhold til barnets omsorgspersoner, basert på tillit og åpenhet, for at foreldrene skal bli trygge på at sitt barn har det fint uten de. Ved at barnet får tildelt en tilknytningsperson fra første stund i barnehagen, vil virke beroligende på mange foreldre. Da vet de at barnet har en trygg base blant alt annet som er nytt og fremmed.

7.0 Veien videre.

Om jeg skulle arbeidet videre med dette prosjektet ville jeg først og fremst tatt i bruk observasjon som verktøy istedenfor intervju. På denne måten kunne jeg sett hvordan de barnehageansatte arbeider med tilvenning i praksis, og hvordan de møter barnet og foreldrene i den nye situasjonen. Det hadde vært spennende å følge et eller flere barn i de tre dagene tilvenningen foregår for fullt. Å

se de forskjellige reaksjonene hos det enkelte barnet, men også hvordan foreldrene og personalet håndterer denne overgangen.

I etterkant av denne forskingsprosessen ser jeg at jeg har hatt stort læringsutbytte av å jobbe så intenst med en slik fagoppgave. Jeg har tilegnet meg mye kunnskap rundt emnet, og har dannet meg egne tanker rundt oppstart i barnehagen for det yngste barna. Dette er kompetanse jeg vil ta med meg og bygge videre på når jeg skal ut i yrket.

Litteraturliste

Abrahamsen, G. (1997). *Det nødvendige samspillet*. Oslo: Tano Ascehaug.

Abrahamsen, G. (2013). En god start i barnehagen – toleranse for avskjed i tårer og tid til det nødvendige. I Haugen, S., Løkken, G., & Röthle, M. (red). *Småbarnspedagogikk: Fenomenologiske og estetiske tilnærminger* (s. 69 – 84). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Broberg, M., Hagström, B., & Broberg, A. (2014) *Tilknytning i barnehagen: Hva betyr trygghet for lek og læring?* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Drugli, M. B. (2014) *Liten i barnehagen: Forskning, teori og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Haugen, S. (2013). Barnehagen – arena for små barns opplevelse av mestring og glede over livet. I Haugen, S., Løkken, G., & Röthle, M. (red). *Småbarnspedagogikk: Fenomenologiske og estetiske tilnærminger* (s. 49 - 68). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Jacobsen, D. I. (2013). *Forståelse, beskrivelse og forklaring: Innføring i metode for helse-og sosialfagene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Kunnskapsdepartementet. (2006). *Temahefte om de minste barna i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Statistisk Sentralbyrå. (2014). *Barnehager, 2013, endelige tall*. Hentet fra:

<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige>

Wolf, K. D. (2014). *Små barns lek og samspill i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

- Hva legger du i begrepet tilvenning?
- Hva legger du i begrepet tilknytning?
- Hva mener du er det aller viktigste når helt nye småbarn skal begynne i barnehagen?
- Hvordan fungerer tilvenningsprosessen i deres barnehage?
- Hvorfor har dere valgt å gjøre det slik i deres barnehage?
- Tilvenning ser ut til å være en prosess som er så å si helt lik i de aller fleste barnehager. Hvorfor tror du det er sånn?
- Hva er den ideelle tilvenningen for deg om du kunne velge helt fritt, uten begrensinger når det kommer til tid, personalet osv.?